

Powikłania stałej stymulacji serca. Kurs dla zaawansowanych i średnio-zaawansowanych

*Pałac w Paszkówce k. Krakowa
24-25 maja 2007*

W pięknym Pałacu w Paszkówce, który w XIX wieku został wybudowany dla rodu Wężyków, we wczesno-letniej oprawie, odbyła się kolejna, pierwsza edycja kursu, dotyczącego powikłania stałej stymulacji serca pt. „Powikłania stałej stymulacji serca. Kurs dla zaawansowanych i średnio-zaawansowanych”. Został on zorganizowany (wspólnie) przez Klinikę Elektrokardiologii Instytutu Kardiologii CM UJ - Krakowski Szpital Specjalistyczny im Jana Pawła II w Krakowie (dr hab. n. med. Jacek Lelakowski, dr n. med. Barbara Małecka oraz dr Andrzej Ząbek) i Oddział Lubelski PTK (prof. A. Kutarski). Sekcja Rytmu Serca udzieliła swojego patronatu a PTK przyznało uczestnikom wydarzenia aż 8,23 punktów edukacyjnych. Patronat nad kursem roztoczył również Krajowy Konsultant d.s. Kardiologii – prof. dr hab. n. med. Grzegorz Opolski.

Spotkanie to zgromadziło ponad 100 osób, w tym 80 uczestników z ośrodków kardiologicznych z całego kraju i aż 19 wykładowców - w tym wiele autorytetów w leczeniu przy pomocy stałą stymulacją serca jak: prof. Andrzej Kübler, doc. Jacek Lelakowski (Kraków), doc. Katarzyna Bieganowska (Warszawa), dr Grażyna Kübler (Wrocław), dr Michał Chudzik (Łódź), dr Paweł Dąbrowski (Zamość), dr Oskar Kowalski (Zabrze), dr Jacek Kuśnierz (Warszawa), dr Jakub Machejek (Kraków), dr Dariusz Michałkiewicz (Warszawa), dr Przemysław Mitkowski (Poznań); dr Włodzimierz Mojkowski (Warszawa), dr Maciej Sterliński (Warszawa) oraz autorzy sprawozdania. Ze względu na specyfikę omawianych zagadnień i nieco interdyscyplinarny aspekt niektórych powikłań stymulacji – do udziału w Kursie zaproszono również prof. dr hab. n. med. Annę Przondo-Mordarską - Krajowego Konsultanta ds. Mikrobiologii Lekarskiej (Wrocław), doc. Radosława Pieturę (Lublin) radiologa naczyniowego oraz kardiochirurgów: dr Jarosława Bisa (Katowice) i dr Janusza Jendreja (Lublin).

W słowie wstępnym A. Kutarski podkreślił, że wobec wzrastającej liczby implantacji stymulatorów, ICD w tym układów "wieloelektrodowych" (CRT i CRT-D) oraz wzrostu długości życia pacjentów z tymi układami (więcej zabiegów powtórnych i kolejnych, rosnąca liczba pozostawionych nieczynnych elektrod) będzie rosła liczba powikłań tej terapii. Dlatego też zagadnienie rozpoznawania i leczenia powikłań elektroterapii zasługuje na (coroczną) co najmniej dwudniową ogólnopolską konferencję, która posłużyłaby przedstawieniu i przedyskutowaniu najistotniejszych problemów powikłań stymulacji serca. Kurs poświęcony jest powikłaniom stymulacji serca - zarówno w aspekcie profilaktyki, ich rozpoznawania jak i postępowania leczniczego (w tym usuwaniu "starych" lub/i zainfekowanych elektrod).

Kurs rozpoczął wykład wprowadzający pt. „Powikłania stałej stymulacji serca jako problem o rosnącym znaczeniu” wygłoszony przez doc. J. Lelakowskiego; następnie B. Małecka omówiła tzw. wczesne powikłania stymulacji. Pierwsza sesja poświęcona została głównie najważniejszemu zagadnieniu jaki stanowią elektrodopochodne („odelektrodowe”) powikłania stymulacji serca. Omówiono w niej różnice pomiędzy elektrodami pasywnymi i wkretkowymi w aspekcie powikłań stymulacji (J. Machejek), znaczenia typu, rodzaju i konstrukcji elektrody w aspekcie późnych powikłań stymulacji (M. Chudzik), znaczenia typu, rodzaju i konstrukcji elektrody w aspekcie ich usuwalności (A. Kutarski), problem wewnątrznaczyniowych uszkodzeń elektrod (W. Mojkowski) oraz znaczenie lokalizacji stymulatora i pętli elektrod w aspekcie odległych powikłań stymulacji (P. Dąbrowski). Z

referatów i późniejszej dyskusji wynika, że pomimo postępu technicznego elektrody stanowią najsłabszy element układu stymulującego i źródło / element zwłaszcza późnych (odległych) powikłań stymulacji.

Druga sesja poświęcona została infekcyjnym powikłaniom stymulacji serca zarówno przewlekłym infekcjom miejscowym jak i bakteryjnemu zapaleniu wsierdza. Omówiono kolejno późne powikłania stymulacji serca i rozpoznawanie bakteryjnego zapalenia wsierdza (J. Lelakowski), podstawowe zasady postępowania w bakteryjnym zapaleniu wsierdza u pacjenta ze stymulatorem serca (P. Mitkowski), przedyskutowano zasady postępowania antyseptycznego przy implantacji i reoperacji układu stymulującego (D. Michałkiewicz); dyskusja wykazała wiele zasadniczych różnic postępowania (stosowanie antybiotykoterapii, środków antyseptycznych itp.) w różnych ośrodkach (stosowanie antybiotykoterapii, środków antyseptycznych itp.). W dalszej części tek równie ważnej sesji przedstawione zostały zasady antybiotykoterapii przy ostrych i przewlekłych infekcjach układu stymulującego (A. Przondo-Mordarska), omówiony rzadko spotykany (czy rzadko rozpoznawany ?!) problem grzybiczego zapalenia wsierdza (G. Kübler) oraz przedstawiono punkt widzenia mikrobiologa na grzybicze zapalenie wsierdza (A. Przondo-Mordarska).

W kolejnej trzeciej już sesji omówiono specyfikę i odrębności powikłań stymulacji u dzieci i młodzieży (K. Bieganowska), zagadnienie powstawania „skrzeplin” na elektrodach wewnątrzsercowych stanowiących następstwo leczenia stymulatorem/defibrylatorem serca (M. Sterliński). W koreferacie do ostatniego wystąpienia A. Kutarski sugerował powiązane zjawiska wewnątrzsercowych przetarć osłonek elektrod ze zjawiskiem echokardiograficznego obrazu „pogrubienia elektrod” bądź „skrzeplin” czy „wegetacji” oraz udział tego zjawiska w patomechanizmie bakteryjnego zapalenia wsierdza. Sesję zakończył wykład podsumowujący drogi postępowania pozwalające ograniczyć częstość występowania powikłań stymulacji (O. Kowalski).

Po wspólnej uroczystej kolacji większość uczestników kursu spotkała się ponownie na nieformalnej (ale tradycyjnej na naszych spotkaniach) trzygodzinnej sesji nocnej, podczas której przedstawiano interesujące powikłania stymulacji serca (M. Gułaj, J. Kuśnierz, G. Michałkiewicz i A. Kutarski).

Drugi dzień kursu rozpoczęła sesja poświęcona niechirurgicznemu sposobowi usuwania „starych” i/lub zainfekowanych elektrod wewnątrzsercowych, w której przedstawiono wskazania, przeciwwskazania i ogólne zasady usuwania elektrod wewnątrzsercowych (P. Mitkowski), technikę i aspekty praktyczne usuwania elektrod (A. Kutarski). W dalszej części sesji omówiono dalsze postępowanie z pacjentem po odektrodowym zapaleniu wsierdza z usuniętymi elektrodami (D. Michałkiewicz) i kiedy usuwamy „stare” elektrody a kiedy prosimy kardiochirurga? (P. Mitkowski). Dyskusja skoncentrowała się na znaczeniu obecności i wielkości wegetacji stwierdzanych w TEE w wyborze postępowania; wynikło z niej, że w ostatnich latach chyba nieco przeceniano znaczenie obecności umiarkowanej (1,5 cm ? 2? cm) dużych wegetacji w aspekcie kierowania pacjentów do zabiegów kardiochirurgicznych (zwłaszcza tych z dużymi obciążeniami kardiologicznymi).

Kolejna sesja dotyczyła kardiochirurgicznego usuwania „starych” i/lub zainfekowanych elektrod wewnątrzsercowych. Zasady i doświadczenia ośrodka katowickiego przedstawił dr J. Bis a lubelskiego dr J. Jendrej. Następnie zaproponowano zasady współpracy kardiologa z kardiochirurgiem przy usuwaniu elektrod wewnątrzsercowych sugerując dwuczасowe wykonywanie zabiegów (A. Kutarski). W dalszej części sesji przedstawiono aspekty praktyczne stałej lewokomorowej stymulacji epikardialnej (J. Bis) oraz optymalne miejsca lokalizacji epikardialnych elektrod przedsionkowych i komorowych u pacjentów z o bez niewydolności serca z punktu widzenia kardiologa (A. Kutarski). Długa dyskusja dotyczyła zasad współpracy kardiologa i kardiochirurga podczas leczenia pacjenta z układem stymulującym i infekcyjnym zapaleniem wsierdza.

Ostatnia sesja spotkania poświęcona była elektrodopochodnej niedrożności dużych żył, w tym zespołowi żyły głównej górnej, do której obszerny referat wprowadzający wygłosił doc. J. Lelakowski. Największe zainteresowania uczestników wzbudził wykład doc. R. Pietury z Lublina, który przedstawił możliwości radiologii / kardiologii interwencyjnej. W tym możliwości udrażniania, wykonywania plastyki i stentowania pnia ramienno-głowego i żyły głównej górnej jak również (przy okazji) – możliwości usuwania zagubionych w układzie żylnym elektrod i cewników. Następnie po raz kolejny powracano do nowo zaobserwowanego zjawiska przetarć elektrod w obrębie serca stanowiącego niedoceniane niebezpieczeństwo stymulacji wielomiejscowych (A. Kutarski). Kurs zakończył wykład o sposobach przezżyłnej implantacji elektrod do stałej stymulacji przez żyłę udową u pacjentów z niedrożną żyłą główną górną Jacek Kuśnierz.

Ten praktyczno/kliniczny blok tematyczny stanowił zakończenie kursu, którego uczestnicy otrzymali certyfikaty uczestnictwa wraz z 8,2 punktami dydaktycznymi przyznanymi przez Komisję ds. Szkoleń i Specjalizacji PTK. Tradycyjną już fotorelację z Kursu, przedstawiającą również uroki miejsca spotkania można zobaczyć na stronie www.ptkardio.lublin.pl

Każdego roku przybywa w Polsce kilka nowych ośrodków implantujących stymulatory i spore grono młodych lekarzy, którzy po raz pierwszy spotykają się realiami stałej stymulacji serca; tym samym przybywa chętnych do poszerzania swojej wiedzy w tym zakresie. O zapotrzebowaniu na tego typu szkolenia świadczy liczba zgłoszeń – zawsze przekraczająca organizacyjne możliwości przyjęcia wszystkich chętnych. Świadczy również o tym zawsze pełna sala wykładowa np. o godz. 20-tej, podczas tych i poprzednich spotkań; o niepowtarzalnej atmosferze kursu i tym razem świadczyły liczba zgromadzonych i żywe dyskusje podczas pozaprogramowych spotkań nocnych (w godz. 11 PM -2 AM).

Mamy nadzieję, że wiedza wywieziona przez uczestników Kursu znacząco przyczyni się do lepszego rozpoznawania u leczenia powikłań stymulacji serca.

Pozytywnie opinie Uczestników Kursu umocniły nasze wcześniejsze zamierzenia by kontynuować nasze spotkania wczesno-letnie; za miejsce kolejnego spotkania dotyczącego powikłań elektroterapii za rok wybierano kolejne piękne miejsce –Zamek w Niepołomicach. Mamy nadzieję, że spotkania te staną się już ogólnopolską cykliczną imprezą, stanowiącą kolejne tematyczne „forum” mniej i bardziej doświadczonych lekarzy. Jeżeli nie stanie nic na przeszkodzie, spotkamy się ponownie w roku 2008 w równie pięknym, choć innym – pałacu.

Andrzej Kutarski, Barbara Małecka, Michał Chudzik